

JAARRAPPORT 2017

Hendriks Bouw en Ontwikkeling B.V.
OSS

INHOUD

<u>BESTUURSVERSLAG</u>	2
-------------------------------------	---

<u>KENGETALLEN</u>	8
---------------------------------	---

JAARREKENING 2017

Geconsolideerde jaarrekening

Geconsolideerde balans per 31 december 2017	11
Geconsolideerde winst- en verliesrekening over 2017	12
Geconsolideerd kasstroomoverzicht over 2017	13
Toelichting op de geconsolideerde balans en winst- en verliesrekening	14

Enkelvoudige jaarrekening

Balans per 31 december 2017	33
Winst- en verliesrekening over 2017	34
Toelichting op de balans en winst- en verliesrekening.	35

OVERIGE GEGEVENS

Statutaire bepalingen inzake de winstbestemming	42
Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	43

BESTUURSVERSLAG

STRATEGISCHE KOERS LEIDT TOT FORSE VERBETERING RENDEMENT

Samenvatting

In 2017 nam ons resultaat sterk toe. Deze positieve ontwikkeling en de gezonde groeiverwachting bevestigen ons dat de ingezette transitie naar integrale dienstverlener de juiste is. Wij zetten daarbij sterk in op de integrale aanpak van projecten, waarbij we maximale klantwaarde realiseren doordat wij denken vanuit de levenscyclus van gebouwen.

In 2017 steeg ons resultaat (voor belasting) tot ca € 2 miljoen, zijnde 3,4% van de netto omzet. Deze rendementsverbetering is een direct gevolg van onze strategische focus op integrale projecten. Onze solvabiliteit en rentabiliteit zijn verder verbeterd naar respectievelijk 39,5% en 9,6%. Gecombineerd met een current ratio van 1,9 is onze financiële positie zonder meer gezond.

Het kernbegrip voor ons bedrijf in 2017 was toekomstbestendigheid. De snel veranderende wereld vereist maximale flexibiliteit en wij zetten daarom niet langer in op continuïteit maar op *toekomstbestendigheid*. Voor ons betekent dit dat wij continu willen inspelen op nieuwe en soms latente behoeften in de markt. Wij ontwikkelen daarom slimme, nieuwe en innovatieve manieren om onze dienstverlening te verbeteren en de klantwaarde te vergroten. Om hierin voorop te lopen willen wij bij ons eeuwfeest in 2022 het meest innovatieve bouw- en installatiebedrijf van Nederland zijn.

Toekomstbestendigheid betekent ook dat ons bedrijf, onze teams en onze mensen gezond en vitaal moeten zijn om continu te vernieuwen en te innoveren. Daarom zijn wij gestart met een uniek programma waarbij alle medewerkers in teamverband onder werktijd kunnen sporten. Dit past ook uitstekend bij onze ambitie om in 2022 de beste werkgever van Nederland te zijn. Onze mensen zijn namelijk ons belangrijkste kapitaal; zij bepalen het succes en de continuïteit van de onderneming. Daarom investeerden wij ook in 2017 in de ontwikkeling van onze medewerkers met in- en externe opleidingen, trainingen en ontwikkeltrajecten. Daarbij zijn onze gedragswaarden Verbinden, Innovatief en Dialooggericht (VID) leidend.

Met onze duidelijke focus en een fitte en vitale organisatie zijn wij vol vertrouwen dat ons concern optimaal is toegerust om onze doelstellingen te realiseren.

Tot slot bedanken wij onze klanten, onze partners en vooral al onze medewerkers voor de inspanningen in 2017. Samen hebben wij prachtige projecten gerealiseerd en samen gaan wij de komende jaren onze ambitieuze doelstellingen realiseren.

Namens de directie van Hendriks Bouw en Ontwikkeling B.V.
L.J.M. Hendriks
Oss, 25 mei 2018

Inleiding

Met ons bedrijf hebben we in 2017 wederom grote stappen gezet in onze transitie naar integrale dienstverlener. Waar wij ons eerder ontwikkelden van een woningbouwer tot een ontwikkelende bouwer, breiden wij onze dienstverlening verder uit met een integraal pakket aan diensten in de gehele vastgoedlevenscyclus. Variërend van adviesdiensten, langjarige onderhoudscontracten en asset management. Wij zijn ervan overtuigd dat wij in deze rol nog meer klantwaarde kunnen genereren zodat wij onze opdrachtgevers optimaal van dienst zijn.

Wij ontwikkelen hierbij zowel onze organisatie en bedrijfsvoering als onze mensen. Want onze ambitie om samen vernieuwend te bouwen betreft niet alleen onze klanten en opdrachtgevers, maar zeker ook onze medewerkers. Intern hanteren we daarom de doelstellingen om met 5% meer efficiency en 10% meer plezier 15% meer profit te behalen. In 2017 zijn deze doelen ruimschoots behaald. Dit bevestigt ons in de overtuiging dat de ingeslagen koers de juiste is en wij zetten de ingezette transitie daarom met vereende krachten voort, samen met onze klanten, partners en medewerkers.

Forse rendementsverbetering

Dit verslagjaar resulteerde voor ons in een forse verbetering van het resultaat. Het resultaat (voor belasting) steeg tot ca € 2 miljoen, zijnde 3,4% van de netto-omzet. Dit betekent procentueel bijna een verdrievoudiging ten opzichte van 2016 (1,2%). Deze rendementsverbetering is een direct gevolg van onze strategische focus op integrale projecten. Wij richten ons namelijk steeds meer op projecten waar wij door een integrale samenwerking tussen onze bedrijven maximale meerwaarde creëren voor klanten. We zien dat daarbij de installatiecomponent steeds belangrijker wordt, wat resulteert in een toenemende regierol van ons installatiebedrijf. Door de strategische keuze voor integrale projecten daalde weliswaar de geconsolideerde omzet, maar het resultaat is fors gestegen. Wij zullen deze succesvolle koers dan ook met volle kracht voortzetten.

Toekomstbestendigheid als kernbegrip

We zien dat de wereld om ons heen enorm in beweging is op technologisch-, economisch- en sociaal-cultureel gebied. Ontwikkelingen als digitalisering, robotisering, 3D printen, internet of things, virtual- en augmented reality en een beweging naar wonen als dienst hebben grote impact op de bouw- en installatiebranche. Deze snel veranderende wereld vereist maximale flexibiliteit. Wij zetten daarom niet langer in op continuïteit maar op *toekomstbestendigheid*. Voor ons betekent dit dat wij continu willen inspelen op de nieuwe en soms latente behoeften in de markt. Om hierin voorop te lopen willen wij bij ons eeuwfeest in 2022 het meest innovatieve bouw- en installatiebedrijf van Nederland zijn.

Toekomstbestendigheid betekent dat ons bedrijf, onze teams en onze mensen gezond en vitaal moeten zijn om continu te vernieuwen en te innoveren. Daarom zijn wij gestart met een uniek programma waarbij alle medewerkers in teamverband onder werktijd kunnen sporten. Dit past ook uitstekend bij onze ambitie om in 2022 de beste werkgever van Nederland te zijn. Onze focus op toekomstbestendigheid is vertaald in concrete (SMART) strategische- en tactische plannen.

Met onze duidelijke focus, een fitte en vitale organisatie en een integrale plancyclus, zijn wij vol vertrouwen dat ons concern optimaal is toegerust om onze doelstellingen te realiseren.

Marktontwikkeling en orderportefeuille

In geheel Nederland nam de bouwproductie toe in 2017. Deze toegenomen vraag zien wij terug in onze orderportefeuille, waarbij met name de woningbouw een sterke groei doormaakte. Om onze integrale kennis en expertise ook in de utiliteitsmarkt in te zetten, en een evenwichtige orderportefeuille te garanderen, vergrootten we in 2017 de acquisitie-aandacht in dit segment. In de discipline Onderhoud en Beheer zien we een mooie groei door de toenemende vraag van woningcorporaties naar renovaties en herstructurering. Ook onze installatietak kende een gezonde omzetgroei, waarbij Service en Onderhoud met diverse tienjarige onderhoudscontracten een sterke groei realiseerde.

Ratio's

Onze solvabiliteit en rentabiliteit laten een forse verbetering zien ten opzichte van de jaren hiervoor: zo bedroeg onze solvabiliteit ultimo 2017 39,52% terwijl dat in 2016 nog 33,76% was. Bovendien bedroeg onze rentabiliteit over 2017 9,57%, een verdubbeling tegenover 4,45% in 2016. Deze ratio's, inclusief een current ratio ultimo 2017 van 1,9, zijn stuk voor stuk een bevestiging van onze gezonde financiële positie.

Personeel en organisatie

Onze mensen bepalen de toekomstbestendigheid en het succes van de onderneming. Daarom hebben we ook in 2017 weer fors geïnvesteerd in de ontwikkeling van ons personeel. Dit doen we met een veelheid aan in- en externe opleidingen, trainingen en persoonlijke ontwikkeltrajecten. Door de vele ontwikkelkansen voor onze medewerkers zijn wij een sterk merk op de arbeidsmarkt.

Ons personeelsbeleid is erop gericht om de beste mensen in dienst te hebben, en deze te boeien en te binden. Hiertoe besteden wij veel aandacht aan de instroom en doorstroom van talent en de permanente ontwikkeling van onze mensen. Zo boden wij in 2017 31 jongeren de kans om zich te ontwikkelen als stagiaire of trainee. Hiermee borgen wij een continue instroom van talentvolle jongeren. Wij delen graag en actief onze kennis en ervaring met scholieren en studenten door gastcolleges en onze betrokkenheid bij open dagen. Wij gaan ons personeelsbeleid met competentie management nog beter afstemmen op onze strategische doelstellingen.

Wij zijn ervan overtuigd dat technische competenties alleen niet volstaan om succesvol te zijn. Voor klanten, bewoners en partners is het plezierig werken met mensen die naast de 'harde' competenties ook beschikken over de benodigde 'soft skills'. Daarom selecteren en trainen wij onze mensen op onze gedragswaarden Verbindend, Innovatief en Dialooggericht (VID). Aan de hand van deze competenties en gedragswaarden zijn in 2017 40 nieuwe collega's ingestroomd in ons bedrijf. Werken bij - en met - Hendriks betekent dan ook plezierig samenwerken aan maximale klantwaarde.

Omdat wij geloven in een gezonde geest in een gezond lichaam zijn wij een uniek traject gestart, waarbij alle medewerkers in teamverband onder werktijd sporten. Onder begeleiding van een personal trainer en een externe coach werken onze medewerkers aan een goede gezondheid, effectieve teams en een fit en vitaal bedrijf.

Het personeelsbeleid in cijfers

- Het personeelsbestand is per saldo stabiel: aan het einde van het verslagjaar hadden de verschillende bedrijfsonderdelen in totaal 212 medewerkers in dienst, tegenover 219 eind 2016;
- In een van oudsher 'mannelijke' bedrijfstak hechten we veel waarde aan een evenwichtige cultuur en dit zien we steeds meer terug in de verhouding tussen mannen en vrouwen, deze bedroeg eind 2017 184 mannen en 28 vrouwen;
- De loyaliteit van onze medewerkers is groot, dit uit zich onder andere in het feit dat 50 medewerkers aan het einde van 2017 langer dan 15 jaar in dienst zijn;
- Het ziekteverzuim is in 2017 toegenomen naar 6,26%, vooral door enkele langdurig zieken (4,76% in 2016).

2017 in vogelvlucht

De groepsdirectie is uitgebreid zodat alle strategische speerpunten de juiste aandacht krijgen. Met het MT zijn wij een ontwikkeltraject gestart om de teamkracht nog verder te vergroten.

Een toekomstbestendige organisatie vraagt toekomstbestendige mensen en daarom investeren wij continu in de ontwikkeling van onze medewerkers. Zodat zij zichzelf maximaal kunnen ontplooiën en met plezier bijdragen aan de ontwikkeling van het bedrijf en van zichzelf.

Onze organisatie is versterkt en verder geprofessionaliseerd met nieuwe collega's op de strategisch belangrijke gebieden ICT en BIM, Marketing & Communicatie, Asset Management en Tendermanagement.

Om toekomstbestendig te zijn investeren wij structureel 10% van ons rendement in onze innovatiekracht, waarmee we binnen 3 jaar ons rendement verdubbelen. Daarnaast gaan we innovatie verder integreren en borgen in onze bedrijfsvoering en bedrijfscultuur.

Op ICT-gebied hebben we een succesvolle migratie gerealiseerd naar MS365. De moderne en veilige ICT-omgeving en de snelle bouwplaatsverbindingen ondersteunen de transitie naar regievoerend innovatief bedrijf.

We hebben de strategische keuze gemaakt om een eigen afdeling BIM Modelling & Engineering op te zetten. Hiermee ontwikkelen en behouden we deze specialistische kennis in eigen huis. Met dit informatiemodel vergroten wij de klantwaarde in de gehele levenscyclus van ontwikkelen en bouwen tot onderhoud, beheer en asset management. Tevens verdiepen we onze dienstverlening aan klanten en eindgebruikers door de koppeling van BIM-modellen met Virtual- en Augmented Reality.

Fraaie projecten

Wij zijn trots op alle mooie projecten waaraan wij samen met onze partners voor onze klanten hebben gewerkt. Enkele hoogtepunten in 2017 zijn:

- Herontwikkeling Bartjeskerk Den Bosch tot 12 appartementen voor starters, via een design en build EMVI-aanbesteding. Integraal project Hendriks Onderhoud en Beheer met Schrijvers Technische Installaties;
- Grootschalig onderhoud 84 sociale huurappartementen in Zuiderhoek Wijchen voor Talis;
- Start bouw 40 appartementen voor WonenBreborg plus commerciële plint Paletplein Tilburg;
- Opdracht herstructurering Kolpingbuurt in Nijmegen: integrale opdracht met renovatie, sloop en nieuwbouw van 242 woningen en inrichting openbare ruimte. Opdrachtgever is woningcorporatie Talis;
- Opdracht nieuwbouw 225 woningen op Strijp R in Eindhoven voor Amvest;
- Oplevering BREEAM-Excellent hoofdkantoor voor Shimano Europe op de High Tech Campus in Eindhoven. Integraal project Hendriks Bouwbedrijf met Schrijvers Technische Installaties;
- Monitoring effectiviteit van de eerste gerenoveerde Osse Nul-op-de-meter woning voor de partners in 'Wonen in Oss';
- Oplevering 40 appartementen voor Standvast Wonen en woningen in de nieuwe Beuningse wijk Hutgraaf;
- Oplevering fase 1 Talentencampus in Oss: Een integrale gebiedsontwikkeling met een mix van functies zoals sport, onderwijs en leisure;
- Voor CSK hebben we een volledig testlaboratorium ontwikkeld en gebouwd in PlusUltra Wageningen;
- Schrijvers Technische Installaties heeft contracten afgesloten voor nieuwbouwprojecten met in totaal 800 woningen;
- Negen langjarige onderhoudscontracten voor Schrijvers Technische Installaties, met een totale waarde van meer dan €100.000,-, waarmee wij onze positionering als integrale dienstverlener versterken;
- Werktuigbouwkundige en elektrotechnische werkzaamheden nieuwbouw EPR op de Novio Tech Campus in Nijmegen;
- Herbestemming tot woningen van voormalig kantoorpand van Zayaz in Den Bosch. Integraal opgepakt met de klant;
- In Drunen leverden we de eerste twee fasen op van de integrale gebiedsontwikkeling Park Dillenburg, met in totaal 140 woningen;
- In Cuijk leverden we project De Uitkijk op: 35 eengezinswoningen waarvan 17 verkocht aan particuliere kopers en 18 aan een private belegger;
- Vernieuwbouwproject Blaak 17 in hartje Rotterdam: vanaf casco geheel opnieuw opgebouwd resulterend in een BREAAM-Excellent certificering.

Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen

Vanaf de oprichting in 1922 is een belangrijke drijfveer voor ons bedrijf dat wij samen willen bouwen aan een betere wereld. Wij vinden namelijk dat de gebouwde omgeving altijd duurzamer, gezonder en veiliger kan. Maatschappelijke verantwoordelijkheid en regionale betrokkenheid zitten dan ook diep verankerd in ons bedrijf en wij geven hier op diverse manieren invulling aan:

- Eind 2017 publiceerden we ons eerste MVO-jaarverslag waarin we praktisch en pragmatisch beschrijven wat we doen op het gebied van Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen. Hiermee rapporteren wij op transparante wijze hoe wij onze maatschappelijke verantwoordelijkheid vormgeven en realiseren;
- Om onze bedrijfsvoering verder te verduurzamen hebben wij het NEN en ISO 14001 certificaat behaald;
- In het najaar van 2017 hebben wij een medewerkers-tevredenheidsonderzoek uitgevoerd waarbij wij goed scoren met een gemiddelde beoordeling van 7,4. De aangereikte verbeteringsuggesties gebruiken we als input voor onze plannen om Beste Werkgever te worden;
- Omdat wij actief willen bijdragen aan de verdere professionalisering van de bouwkolom zijn wij een partnerovereenkomst aangegaan met Bouwlokaal. Wij participeren hierbij actief in de opleiding die als doel heeft om ruimtelijk ontwerpers (architecten, interieurarchitecten, stedenbouwkundigen, landschapsarchitecten en bouwkundigen) te helpen in hun ontwikkeling naar ondernemende professionals;
- Om de kwantitatieve en kwalitatieve instroom in opleidingen en het bedrijfsleven te verbeteren, participeren wij in het project BIM5. Dit project heeft als doel om in de regio Oss een integrale en aantrekkelijke opleiding voor de gebouwde omgeving op te zetten;

- Wij hebben het initiatief genomen voor de eerste gasloze wijk in Oss waarbij wij in het project Sibeliuspark 130 woningen ontwikkelen;
- Onze eigen gebouwen hebben wij voorzien van zonnepanelen, zodat wij een reductie in het energieverbruik realiseren van ca 200.000 kWh/jaar;
- Als actief lid van de Stichting Bewuste Bouwers creëren wij op diverse projecten arbeidsplaatsen voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. Met het project Blaak 16 eindigden we als tweede in de landelijke verkiezing van best presterende bouwplaats;
- Als Maatschappelijk Hoofdsponsor van FC Oss geven wij bij iedere thuiswedstrijd een goed doel een podium om zichzelf te presenteren en te profileren. De betrokken vrijwilligers van de organisaties zijn daarbij namens ons bedrijf uitgenodigd om de wedstrijd te bezoeken;
- Wij werken als participant in het Convenant 'De Bouw Werkt In Noordoost Brabant' samen met gemeenten, woningbouworganisaties, onderwijsinstellingen en zorgorganisaties. Samen creëren we in de arbeidsmarktregio leerwerkplekken om de instroom te vergroten van technisch personeel met goede praktijkvaardigheden;
- Als participant in het Economic Development Programma versterken we de Osse economische structuur. In dit unieke programma werken high potentials samen uit bedrijfsleven, onderwijs, en overheid;
- Wij delen onze kennis graag en actief, zo waren wij onder meer betrokken bij de landelijke klankbordgroep van UNETO-VNI voor Connect 2025 en spraken wij op de landelijke BIM-praktijkdag;
- Door onze uitgebreide kennis van GPR en BREEAM te integreren in onze bedrijfsvoering, geven wij in onze projecten dagelijks vorm aan onze duurzaamheidsambitie;
- Plan voor de Martinuskerk te Gendt op dusdanige wijze ontwikkeld dat de provincie subsidie beschikbaar stelt uit een fonds voor het behoud van cultureel erfgoed;
- Door actieve participatie in de architectuurcentra CASA (Arnhem) en ACN (Nijmegen) dragen wij bij aan de kennisontwikkeling voor de regionale gebouwde omgeving.

Innovaties

Vanuit onze ambitie om in 2022 het meest innovatieve bouw- en installatiebedrijf van Nederland te worden zoeken we continu naar slimme, nieuwe en innovatieve manieren om onze dienstverlening te verbeteren en de klantwaarde te vergroten. Om onze doelen te realiseren zijn we innovativiteit gestructureerd aan het inbedden en borgen in onze bedrijfsvoering en bedrijfscultuur.

In 2017 werkten we onder andere aan de volgende innovaties:

- Versnelling internetverbindingen op de bouwplaats: Door een innovatie uit Engeland te introduceren konden wij de internetsnelheid op onze bouwplaatsen verviervoudigen. Wij hebben deze innovatie gedeeld met de markt, waarmee wij ook de landelijke vakpers hebben gehaald;
- Lancering van onze eigen App waarmee bewoners en andere stakeholders aan de hand van 3D foto's de vorderingen op onze projecten kunnen volgen;
- Wij zien grote kansen voor de inzet van BIM-modellen voor vastgoedbeheer in de gebruiksfase. Door ontwikkelingen als het internet of things en big data te combineren met sensortechnologie komen 'smart buildings' binnen handbereik. Wij zijn hierbij in meerdere pilots actief;
- Door ons innovatieve Hendriks-renovatieconcept in de markt te zetten en onder de aandacht te brengen bij diverse woningcorporaties realiseerden we meerdere samenwerkingen;
- Om gebouweigenaren te helpen om snel inzicht te krijgen in mogelijkheden en consequenties van de verduurzaming van hun vastgoed hebben we een gebouwscan ontwikkeld. Deze nieuwe duurzame dienst is meerdere malen succesvol ingezet;
- Als sociale innovatie hebben we bij het project De Hutgraaf te Beuningen de bewoners nauw betrokken bij de inrichting van de openbare ruimte. Conform de uitgangspunten van de 'Vitale Wijk'.

Risicobeheersing

Het inzichtelijk hebben en beheersen van risico's is gemeengoed binnen onze organisatie. Op projectniveau werken we op maandelijkse basis met een systeem van risicomangement-overzichten (RMO's) per project. Hierdoor zijn de urgentie en de bewustwording rond het sturen op risico's en kansen op verschillende niveaus in onze organisatie een vast onderdeel van professioneel projectmanagement geworden. Daarnaast worden bij het aangaan van verplichtingen en het afsluiten van contracten binnen de gehele organisatie altijd de juridische, fiscale en financiële (economische) risico's geïnventariseerd en beoordeeld.

Een toelichting op het rente- en liquiditeitsrisico is te vinden in paragraaf 5 van de jaarrekening.

Investeringsen

Ten aanzien van grondposities hebben er in het verslagjaar slechts beperkte investeringen plaatsgevonden. In materiële vaste activa hebben er in 2017 investeringen plaatsgevonden van circa € 1,4 miljoen euro. Naar verwachting zullen de investeringen in 2018 in lijn liggen met de investeringen van 2017.

Financiering

Met onze huisbankier hebben we afspraken gemaakt over kredietlimieten, bevoorschotting en de te betalen rentevergoeding. Gecombineerd met onze inzet van mensen en middelen én onze huidige gezonde financiële positie, bieden deze afspraken ons volop ruimte om onze ambities ook de komende jaren te kunnen realiseren.

Vooruitzichten 2018

Onze ambities zijn groot: In 2022 willen wij de beste werkgever en het meest innovatieve bouw- en installatiebedrijf van Nederland zijn. Wij zijn ervan overtuigd dat wij met de ingezette strategie deze ambities gaan realiseren. Ter ondersteuning van onze strategie gaan wij in 2018 onze commerciële kracht en onze business development versterken.

KENGETALLEN

	2017	2016	2015	2014	2013
Som van de bedrijfsopbrengsten (in € 1.000)	59.737	87.742	65.791	56.313	57.175
Activiteitsniveau (in € 1.000)	109.076	136.543	95.048	74.128	71.748
Netto-omzet (in € 1.000)	59.922	90.864	67.460	55.122	61.812
Bedrijfsresultaat (in € 1.000)	1.555	558	-213	-1.023	-917
Resultaat niet geconsolideerde deelnemingen (in € 1.000)	667	691	1.262	1.677	1.265
Resultaat voor belasting (in € 1.000)	2.013	1.067	735	421	16
Totaal activa (in € 1.000)	36.825	43.953	48.180	47.989	47.069
Eigen vermogen (in € 1.000)	14.552	14.840	16.070	15.984	15.325
Current ratio	1,89	1,61	1,70	1,31	1,33
Solvabiliteit	39,52	33,76	33,35	33,31	32,56
Rentabiliteit	9,57	4,45	3,23	2,89	1,66

JAARREKENING 2017

GECONSOLIDEERDE JAARREKENING

Geconsolideerde balans per 31 december 2017

(na resultaatbestemming)

	Ref.	31-12-2017		31-12-2016	
		€	€	€	€
ACTIVA					
Vaste activa					
Materiële vaste activa	6.	3.270.200		3.495.240	
Financiële vaste activa	7.	7.069.085		9.039.800	
			10.339.285		12.535.040
Vlottende activa					
Vorraden	8.	16.654.725		20.128.018	
Vorderingen	10.	8.149.781		10.501.247	
Liquide middelen	11.	1.681.479		788.692	
			26.485.985		31.417.957
			36.825.270		43.952.997
PASSIVA					
Groepsvermogen					
Eigen vermogen	12.	14.551.958		14.750.242	
Aandeel derden in vermogen	13.	0		90.000	
			14.551.958		14.840.242
Voorzieningen	14.		988.254		3.699.583
Langlopende schulden	15.		7.292.885		5.931.250
Kortlopende schulden	16.		13.992.173		19.481.922
			36.825.270		43.952.997

Geconsolideerde winst- en verliesrekening over 2017

	Ref.	2017	2016
		€	€
Netto-omzet		59.921.642	90.863.858
Wijziging in voorraden gereed product en onderhanden werk		-362.634	-3.121.452
Overige bedrijfsopbrengsten		178.107	0
Som van de bedrijfsopbrengsten	18.	59.737.115	87.742.406
Kosten van grond- en hulpstoffen / uitbesteed werk		34.356.663	65.126.982
Lonen en salarissen	19.	19.686.758	18.001.432
Afschrijvingen op materiële vaste activa	20.	465.921	447.672
Overige bedrijfskosten	21.	3.672.967	3.608.675
Bedrijfslasten		58.182.309	87.184.761
Bedrijfsresultaat		1.554.806	557.645
Rentebaten en soortgelijke opbrengsten		89.227	180.872
Rentelasten en soortgelijke kosten		-297.255	-362.640
Resultaat uit deelnemingen		666.688	691.268
Financiële baten en lasten		458.660	509.500
Resultaat uit gewone bedrijfsuitoefening voor belasting		2.013.466	1.067.145
Belasting	22.	-621.534	-406.782
Resultaat na belasting		1.391.932	660.363

Geconsolideerd kasstroomoverzicht over 2017

(opgesteld volgens de indirecte methode)

	2017		2016	
	€	€	€	€
Operationele activiteiten				
Winst na belasting	1.391.932		660.363	
Afschrijving materiële vaste activa	742.901		644.480	
Voorzieningen	-2.711.329		1.257.223	
Voorraden	3.473.293		8.495.049	
Onderhanden projecten	-2.803.392		0	
Actieve belastinglatentie	-5.288		50.287	
Vorderingen – kortlopende schulden	-535.971		584.996	
Kasstroom uit operationele activiteiten		-447.854		11.692.398
Investeringsactiviteiten				
Investerings in materiële vaste activa	-1.437.061		-1.319.916	
Desinvesterings van materiële vaste activa	631.548		899.658	
Herwaardering materiële vaste activa	287.652		0	
Verstrekte leningen	0		-438.837	
Ontvangen aflossingen	131.422		176.026	
(Des) investeringen in niet geconsolideerde deelnemingen	1.769.995		-4.566.145	
Kasstroom uit investeringsactiviteiten		1.383.556		-5.249.214
Financieringsactiviteiten				
Dividend	-0		-1.499.905	
Directe vermogensmutatie overige reserve	549.907		280.363	
Agio-uitkering	-2.000.000		0	
Mutatie herwaarderingsreserve	-230.121		0	
Mutatie langlopende lening	1.361.635		-231.690	
R/c bankkrediet	275.664		-5.018.536	
Kasstroom uit financieringsactiviteiten		-42.915		-6.469.768
Mutatie liquide middelen		892.787		-26.584

Toelichting op de geconsolideerde balans en winst- en verliesrekening

1. Algemene toelichting

1.1 Activiteiten

De activiteiten van Hendriks Bouw en Ontwikkeling B.V. en haar groepsmaatschappijen ('de Groep') bestaan voornamelijk uit advies, ontwikkeling, bouw, w-installatie, e-installatie en onderhoud en beheer. Verkoop vindt hoofdzakelijk in het binnenland plaats.

1.2 Vestigingsadres

Hendriks Bouw en Ontwikkeling B.V. is feitelijk gevestigd op Kanaalstraat 12, 5347 KM te Oss.

1.3 Groepsverhoudingen

Hendriks Bouw en Ontwikkeling B.V. staat aan het hoofd van de groep. Indien hierna in de geconsolideerde jaarrekening wordt gesproken over Hendriks Bouw en Ontwikkeling B.V./de Groep wordt hiermee bedoeld Hendriks Bouw en Ontwikkeling B.V. en haar in de consolidatie begrepen vennootschappen.

1.4 Stelselwijzigingen

In het boekjaar 2017 zijn er geen stelselwijzigingen doorgevoerd.

1.5 Schattingswijzigingen

In het boekjaar 2017 zijn er geen schattingswijzigingen doorgevoerd.

1.6 Schattingen

Bij toepassing van de grondslagen en regels voor het opstellen van de jaarrekening vormt de leiding van Hendriks Bouw en Ontwikkeling B.V. zich verschillende oordelen en schattingen die essentieel kunnen zijn voor de in de jaarrekening opgenomen bedragen. Indien het voor het geven van het in artikel 2:362 lid 1 BW vereiste inzicht noodzakelijk is, is de aard van deze oordelen en schattingen inclusief de bijbehorende veronderstellingen opgenomen bij de toelichting op de desbetreffende jaarrekeningposten.

1.7 Consolidatie

In de consolidatie worden de financiële gegevens opgenomen van Hendriks Bouw en Ontwikkeling B.V. samen met haar groepsmaatschappijen en andere rechtspersonen waarop zij overheersende zeggenschap kan uitoefenen of waarover zij de centrale leiding heeft. Groepsmaatschappijen zijn rechtspersonen waarin Hendriks Bouw en Ontwikkeling B.V. direct of indirect overheersende zeggenschap kan uitoefenen doordat zij beschikt over de meerderheid van de stemrechten of op enige andere wijze de financiële en operationele activiteiten kan beheersen. Hierbij wordt tevens rekening gehouden met potentiële stemrechten die direct kunnen worden uitgeoefend op balansdatum.

De groepsmaatschappijen en andere rechtspersonen waarop zij een overheersende zeggenschap kan uitoefenen of waarover zij de centrale leiding heeft, worden voor 100% in de consolidatie betrokken. Het aandeel van derden in het groepsvermogen en in het groepsresultaat wordt afzonderlijk vermeld.

Overige deelnemingen waarop geen overheersende zeggenschap kan worden uitgeoefend (geassocieerde deelnemingen) worden niet betrokken in de consolidatie.

Intercompany-transacties, intercompany-winsten en onderlinge vorderingen en schulden tussen groepsmaatschappijen en andere in de consolidatie opgenomen rechtspersonen worden geëlimineerd, voor zover de resultaten niet door transacties met derden buiten de Groep zijn gerealiseerd. Ongerealiseerde verliezen op intercompany-transacties worden ook geëlimineerd tenzij er sprake is van een bijzondere waardevermindering. Waarderingsgrondslagen van groepsmaatschappijen en andere in de consolidatie opgenomen rechtspersonen zijn waar nodig gewijzigd om aansluiting te krijgen bij de geldende waarderingsgrondslagen voor de Groep.

De in de consolidatie begrepen vennootschappen zijn:

Hendriks Facilitair Bedrijf B.V.	Oss	100%
Hendriks Bouwbedrijf Oss B.V.	Oss	100%
Hendriks Bouwbedrijf 's-Hertogenbosch B.V.	's-Hertogenbosch	100%
Hendriks Onderhoud en Beheer B.V.	Oss	100%
Schrijvers Technische Installaties B.V.	Oss	100%
Hendriks Beton B.V.	Oss	100%
Hendriks Projectontwikkeling B.V.	's-Hertogenbosch	100%
Hendriks Projektontwikkeling II B.V.	's-Hertogenbosch	100%
Hendriks Projektontwikkeling III B.V.	's-Hertogenbosch	100%
Project Ontwikkelings Gronden I B.V.	's-Hertogenbosch	100%
Project Ontwikkelings Gronden II B.V.	's-Hertogenbosch	100%
Project Ontwikkelings Gronden III B.V.	Oss	100%
Schrijvers Groep B.V.	Oss	100%
Schrijvers Elektrotechniek B.V.	Oss	100%
Schrijvers Beveiliging & Telematica B.V.	Boxmeer	100%
Schrijvers Quality B.V.	Oss	100%

1.8 Verbonden partijen

Als verbonden partij worden alle rechtspersonen aangemerkt waarover overheersende zeggenschap, gezamenlijke zeggenschap of invloed van betekenis kan worden uitgeoefend. Ook de statutaire directieleden, andere sleutelfunctionarissen in het management van Hendriks Bouw en Ontwikkeling B.V. en nauwe verwanten zijn verbonden partijen.

Transacties van betekenis met verbonden partijen worden toegelicht voor zover deze niet onder normale marktvoorwaarden zijn aangegaan. Hiervan wordt toegelicht de aard en de omvang van de transactie en andere informatie die nodig is voor het verschaffen van het inzicht.

1.9 Acquisities en desinvesteringen van groepsmaatschappijen

Vanaf de overnamedatum worden de resultaten en de identificeerbare activa en passiva van de overgenomen vennootschap opgenomen in de geconsolideerde jaarrekening. De overnamedatum is het moment dat overheersende zeggenschap kan worden uitgeoefend op de desbetreffende vennootschap.

De verkrijgingsprijs bestaat uit het geldbedrag of het equivalent hiervan dat is overeengekomen voor de verkrijging van de overgenomen onderneming vermeerderd met eventuele direct toerekenbare kosten. Indien de verkrijgingsprijs hoger is dan het nettobedrag van de reële waarde van de identificeerbare activa en passiva wordt het meerdere als goodwill geactiveerd onder de immateriële vaste activa. Indien de verkrijgingsprijs lager is dan het nettobedrag van de reële waarde van de identificeerbare activa en passiva, dan wordt het verschil (negatieve goodwill) als overlopende passiefpost opgenomen.

De maatschappijen die in de consolidatie betrokken zijn, blijven in de consolidatie opgenomen tot het moment dat zij worden verkocht; deconsolidatie vindt plaats op het moment dat de beslissende zeggenschap wordt overgedragen.

1.10 Toelichting op het kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de indirecte methode. In het kasstroomoverzicht wordt onderscheid gemaakt tussen operationele, investerings- en financieringsactiviteiten. Ontvangsten en uitgaven uit hoofde van interest en winstbelastingen worden opgenomen onder de kasstroom uit operationele activiteiten. Betaalde dividenden worden opgenomen onder de kasstroom uit financieringsactiviteiten. De verkrijgingsprijs van verworven groepsmaatschappijen wordt opgenomen onder de kasstroom uit investeringsactiviteiten, voor zover betaling in geld heeft plaatsgevonden. De geldmiddelen die in de verworven groepsmaatschappij aanwezig zijn, zijn op de aankoopprijs in mindering gebracht. Transacties waarbij geen instroom of uitstroom van kasmiddelen plaatsvindt zijn niet in het kasstroomoverzicht opgenomen.

2. Algemene grondslagen

2.1 Algemeen

De geconsolideerde jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen van Titel 9 Boek 2 BW en de stellige uitspraken van de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving, die uitgegeven zijn door de Raad voor de Jaarverslaggeving.

Activa en verplichtingen worden in het algemeen gewaardeerd tegen de verkrijgings- of vervaardigingsprijs of de actuele waarde. Indien geen specifieke waarderingsgrondslag is vermeld vindt waardering plaats tegen de verkrijgingsprijs.

2.2 Vergelijking met voorgaand jaar

De gehanteerde grondslagen van waardering en van resultaatbepaling zijn ongewijzigd gebleven ten opzichte van het voorgaande jaar, met uitzondering van eventuele toegepaste stelsel- en schattingswijzigingen zoals opgenomen in de desbetreffende paragrafen.

2.3 Bijzondere posten

Bijzondere posten zijn baten of lasten die voortvloeien uit gebeurtenissen of transacties die behoren tot het resultaat uit gewone bedrijfsuitoefening, maar die omwille van de vergelijkbaarheid apart toegelicht worden op grond van de aard, omvang of het incidentele karakter van de post.

2.4 Financiële instrumenten

De in de balans opgenomen financiële instrumenten zijn gewaardeerd tegen de (geamortiseerde) kostprijs. Hendriks Bouw en Ontwikkeling B.V. heeft in 2017 geen gebruik gemaakt van derivaten.

3. Grondslagen voor waardering van activa en passiva

3.1 Materiële vaste activa

De materiële vaste activa worden gewaardeerd tegen verkrijgings- of vervaardigingsprijs inclusief direct toerekenbare kosten, onder aftrek van lineaire afschrijvingen gedurende de verwachte toekomstige gebruiksduur en bijzondere waardeverminderingen.

Uitzondering hierop betreft de waardering van de categorie machines en installaties. Deze wordt gewaardeerd op directe opbrengstwaarde als gevolg van het besluit tot verkoop van het eigen materieel.

3.2 Financiële vaste activa

3.2.1 Deelnemingen

Deelnemingen waarin invloed van betekenis kan worden uitgeoefend worden gewaardeerd volgens de vermogensmutatiemethode (nettovermogenswaarde). Wanneer 20% of meer van de stemrechten uitgebracht kan worden, wordt ervan uitgegaan dat er invloed van betekenis is.

De nettovermogenswaarde wordt berekend volgens de grondslagen die gelden voor deze jaarrekening.

Indien de waardering van een deelneming volgens de nettovermogenswaarde negatief is, wordt deze op nihil gewaardeerd. Indien en voor zover Hendriks Bouw en Ontwikkeling B.V. in deze situatie geheel of gedeeltelijk instaat voor de schulden van de deelneming, dan wel het stellige voornemen heeft de deelneming tot betaling van haar schulden in staat te stellen, wordt hiervoor een voorziening getroffen.

De eerste waardering van gekochte deelnemingen is gebaseerd op de reële waarde van de identificeerbare activa en passiva op het moment van acquisitie. Voor de vervolgwaaarding worden de grondslagen toegepast die gelden voor deze jaarrekening, uitgaande van de waarden bij eerste waardering.

Als resultaat wordt verantwoord het bedrag waarmee de boekwaarde van de deelneming sinds de voorafgaande jaarrekening is gewijzigd als gevolg van het door de deelneming behaalde resultaat.

Deelnemingen waarop geen invloed van betekenis kan worden uitgeoefend, worden gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs. Als resultaat wordt in aanmerking genomen het in het verslagjaar gedeclareerde dividend van de deelneming, waarbij niet in contanten uitgekeerde dividenden worden gewaardeerd tegen reële waarde.

Indien sprake is van een bijzondere waardevermindering vindt waardering plaats tegen de realiseerbare waarde (zie verder de paragraaf "Bijzondere waardeverminderingen van vaste activa"); afwaardering vindt plaats ten laste van de winst-en-verliesrekening.

3.2.2 Latente belastingvorderingen

Latente belastingvorderingen worden opgenomen voor verrekenbare fiscale verliezen en voor verrekenbare tijdelijke verschillen tussen de waarde van de activa en passiva volgens fiscale voorschriften enerzijds en de in deze jaarrekening gevolgde waarderingsgrondslagen anderzijds, met dien verstande dat latente belastingvorderingen alleen worden opgenomen voor zover het waarschijnlijk is dat er toekomstige fiscale winst zal zijn waarmee de tijdelijke verschillen kunnen worden verrekend en verliezen kunnen worden gecompenseerd.

Latente belastingvorderingen met een korte looptijd worden gewaardeerd op nominale waarde (tegen het op het einde van het verslagjaar geldende belastingtarief). Latente belastingvorderingen met een lange looptijd (> 5 jaar) worden gewaardeerd tegen contante waarde.

3.2.3 Overige vorderingen

De onder financiële vaste activa opgenomen overige vorderingen worden initieel gewaardeerd tegen reële waarde. Vervolgens worden deze leningen gewaardeerd tegen de geamortiseerde kostprijs. Indien er bij de verstrekking van leningen sprake is van disagio of agio, wordt dit gedurende de looptijd ten gunste respectievelijk ten laste van het resultaat gebracht als onderdeel van de effectieve rente. Ook transactiekosten worden verwerkt in de eerste waardering en als onderdeel van de effectieve rente ten laste van het resultaat gebracht. Bijzondere waardeverminderingen worden in mindering gebracht op de winst-en-verliesrekening.

3.3 Bijzondere waardeverminderingen van vaste activa

De vennootschap beoordeelt op iedere balansdatum of er aanwijzingen zijn dat een vast actief aan een bijzondere waardevermindering onderhevig kan zijn. Indien dergelijke indicaties aanwezig zijn, wordt de realiseerbare waarde van het actief vastgesteld. Indien het niet mogelijk is de realiseerbare waarde voor het individuele actief te bepalen, wordt de realiseerbare waarde bepaald van de kasstroomgenererende eenheid waartoe het actief behoort.

Van een bijzondere waardevermindering is sprake als de boekwaarde van een actief hoger is dan de realiseerbare waarde; de realiseerbare waarde is de hoogste van de opbrengstwaarde en de bedrijfswaarde. Een bijzonder-waardeverminderingverlies wordt direct als last verwerkt in de winst-en-verliesrekening onder gelijktijdige verlaging van de boekwaarde van het betreffende actief.

3.4 Voorraden

3.4.1 Onderhanden werken

De per balansdatum onderhanden werken worden gewaardeerd tegen de direct bestede kosten verhoogd met een opslag voor algemene en indirecte kosten. Indien noodzakelijk worden voorzieningen voor toekomstig te verwachten verliezen in mindering gebracht.

3.4.2 Gronden en locaties in voorraad

De gronden en locaties in voorraad worden gewaardeerd tegen de verkrijgingsprijs (inclusief direct aan de grondpositie toerekenbare kosten) of lagere opbrengstwaarde.

3.4.3 Voorraad woningen

De voorraad woningen worden gewaardeerd tegen de verkrijgings- of vervaardigingsprijs of lagere opbrengstwaarde.

3.4.4 Voorraad grond- en hulpstoffen

De voorraad grond- en hulpstoffen wordt gewaardeerd tegen kostprijs op verkrijgingsprijzen onder toepassing van de FIFO-methode ('first in, first out') of lagere opbrengstwaarde.

3.5 Onderhanden projecten

De per balansdatum onderhanden projecten in opdracht van derden wordt gewaardeerd tegen de direct bestede kosten verhoogd met een opslag voor algemene en indirecte kosten, toegerekende winst (op basis van de projectvoortgang) en reeds gedeclareerde termijnen. De berekening van de projectvoortgang vindt plaats op basis van de verhouding van de bestede kosten ten opzichte van de geschatte totale kosten. Indien noodzakelijk worden voorzieningen voor toekomstig te verwachten verliezen in mindering gebracht.

Het totaalsaldo van alle onderhanden projecten wordt, wanneer er sprake is van een debetstand, gepresenteerd onder de vlottende activa. Het totaalsaldo van alle onderhanden projecten wordt, wanneer er sprake is van een creditstand, gepresenteerd onder de kortlopende schulden.

3.6 Vorderingen

Vorderingen worden bij eerste verwerking gewaardeerd tegen de reële waarde van de tegenprestatie. Handelsvorderingen worden na eerste verwerking gewaardeerd tegen de geamortiseerde kostprijs. Als de ontvangst van de vordering is uitgesteld op grond van een verlengde overeengekomen betalingstermijn wordt de reële waarde bepaald aan de hand van de contante waarde van de verwachte ontvangsten en worden er op basis van de effectieve rente rente-inkomsten ten gunste van de winst-en-verliesrekening gebracht. Voorzieningen wegens oninbaarheid worden in mindering gebracht op de boekwaarde van de vordering.

3.7 Liquide middelen

Liquide middelen bestaan uit kas en banktegoeden met een looptijd korter dan twaalf maanden. Rekening-courantschulden bij banken zijn opgenomen onder schulden aan kredietinstellingen onder kortlopende schulden. Liquide middelen worden gewaardeerd tegen nominale waarde.

3.8 Herwaarderingsreserve

Als gevolg van de waardering van de categorie materieel op directe opbrengstwaarde wordt een herwaarderingsreserve gevormd. Voor een nadere toelichting wordt verwezen naar paragraaf 3.1 (materiële vaste activa).

3.9 Aandeel derden

Het aandeel derden als onderdeel van het groepsvermogen wordt gewaardeerd tegen het bedrag van het netto-belang in de netto-activa van de desbetreffende groepsmaatschappijen.

Voor zover de desbetreffende groepsmaatschappij een negatieve nettovermogenswaarde heeft, worden de negatieve waarde en de eventuele verdere verliezen niet toegewezen aan het aandeel derden, tenzij de derden-aandeelhouders een feitelijke verplichting hebben en in staat zijn om de verliezen voor hun rekening te nemen.

3.10 Voorzieningen

3.10.1 Algemeen

De voorzieningen worden gewaardeerd tegen de beste schatting van de bedragen die noodzakelijk zijn om de verplichtingen per balansdatum af te wikkelen. Pensioenvoorzieningen worden gewaardeerd op basis van actuariële grondslagen. De overige voorzieningen worden gewaardeerd tegen de nominale waarde van de uitgaven die naar verwachting noodzakelijk zijn om de verplichtingen af te wikkelen, tenzij anders vermeld.

Wanneer de verwachting is dat een derde de verplichtingen vergoedt, en wanneer het waarschijnlijk is dat deze vergoeding zal worden ontvangen bij de afwikkeling van de verplichting, dan wordt deze vergoeding als een actief in de balans opgenomen.

3.10.2 Latente belastingverplichtingen

Latente belastingverplichtingen worden opgenomen voor tijdelijke verschillen tussen de waarde van de activa en passiva volgens fiscale voorschriften enerzijds en de boekwaarden die in deze jaarrekening gevolgd worden anderzijds.

Latente belastingverplichtingen met een korte looptijd worden gewaardeerd op nominale waarde (tegen het op het einde van het verslagjaar geldende belastingtarief). Latente belastingvorderingen met een lange looptijd (> 5 jaar) worden gewaardeerd tegen contante waarde.

3.10.3 Pensioenverplichtingen

De pensioenregeling van de directeur-grootaandeelhouder tot aan datum uitdiensttreding is in eigen beheer gehouden. Hiervoor werd een voorziening opgenomen voor de opgebouwde pensioenverplichting. Ultimo 2017 is de voorziening omgezet in een oudedagsverplichting.

3.10.4 Toegezegde jubileumuitkeringen

De voorziening jubileumuitkeringen wordt opgenomen tegen de contante waarde van de verwachte uitkeringen gedurende het dienstverband. Bij de berekening van de voorziening wordt onder meer rekening gehouden met de blijfkans. De uitkeringen worden contant gemaakt tegen de actuele marktrente.

3.10.5 Garantieverplichtingen

Betreft een voorziening voor garantiekosten, ter zake van opgeleverde werken. Gebleken is dat rekening gehouden dient te worden met eventueel later optredende gebreken aan opgeleverde werken. Om dergelijke risico's te dekken is een garantievoorziening gevormd.

3.11 Langlopende schulden

Langlopende schulden worden bij de eerste verwerking gewaardeerd tegen reële waarde. Transactiekosten die direct zijn toe te rekenen aan de verwerving van de langlopende schulden worden in de waardering bij eerste verwerking opgenomen. Langlopende schulden worden na eerste verwerking gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs, zijnde het ontvangen bedrag rekening houdend met agio of disagio en onder aftrek van transactiekosten. Het verschil tussen de bepaalde boekwaarde en de uiteindelijke aflossingswaarde wordt op basis van de effectieve rente gedurende de geschatte looptijd van de langlopende schulden in de winst-en-verliesrekening als interestlast verwerkt.

3.12 Kortlopende schulden

Kortlopende schulden worden bij de eerste verwerking gewaardeerd tegen reële waarde. Kortlopende schulden worden na eerste verwerking gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs, zijnde het ontvangen bedrag rekening houdend met agio of disagio en onder aftrek van transactiekosten. Dit is meestal de nominale waarde.

4. Grondslagen voor bepaling van het resultaat

4.1 Algemeen

Het resultaat wordt bepaald als het verschil tussen de som van de bedrijfsopbrengsten en alle hiermee verbonden kosten en andere aan het verslagjaar toe te rekenen lasten. De kosten en lasten worden bepaald met inachtneming van de hiervoor reeds vermelde waarderingsgrondslagen.

Winsten worden verantwoord in het jaar waarin de goederen zijn geleverd c.q. de diensten zijn verricht. Winst op werken in uitvoering voor derden wordt genomen voor het gedeelte van de verwachte winst dat overeenkomt met het uitgevoerde deel van het werk. Indien op onderhanden werken/projecten een verlies wordt verwacht, is daarvoor een voorziening getroffen ten laste van het resultaat.

4.2 Netto omzet

Is het totaal van de gefactureerde bedragen op opgeleverde werken, opbrengsten woningen uit voorraad en de wijziging in de onderhanden projecten.

4.3 Som van de bedrijfsopbrengsten

Dit is het saldo van de netto omzet en de wijziging in voorraden gereed product en onderhanden werk.

4.4 Kosten van grond- en hulpstoffen, uitbesteed werk en overige bedrijfskosten

De kosten worden toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben.

4.5 Personeelsbeloningen

4.5.1 Lonen, salarissen en sociale lasten

Lonen, salarissen en sociale lasten worden op grond van de arbeidsvoorwaarden verwerkt in de winst- en verliesrekening voor zover ze verschuldigd zijn aan werknemers respectievelijk de belastingautoriteit.

4.5.2 Pensioenlasten

Hendriks Bouw en Ontwikkeling B.V. heeft alle pensioenregelingen voor haar werknemers verwerkt volgens de verplichtingenbenadering. De over het verslagjaar verschuldigde premie wordt als last verantwoord. Mutaties in de pensioenvoorziening van de directeur-grotoaandehouder worden ook in de winst- en verliesrekening verwerkt.

4.6 Afschrijvingen op materiële vaste activa

De materiële vaste activa worden afgeschreven over de verwachte toekomstige gebruiksduur van het actief. Boekwinsten en -verliezen uit de incidentele verkoop van materiële vaste activa zijn begrepen onder de afschrijvingen.

4.7 Rentebaten en -lasten

Rentebaten en rentelasten worden tijdsevenredig verwerkt, rekening houdend met de effectieve rentevoet van de desbetreffende activa en passiva. Bij de verwerking van de rentelasten wordt rekening gehouden met de verantwoorde transactiekosten op de ontvangen leningen.

4.8 Resultaat deelnemingen

Het resultaat is het bedrag waarmee de boekwaarde van de deelneming sinds de voorafgaande jaarrekening is gewijzigd als gevolg van het door de deelneming behaalde resultaat voor zover dit aan Hendriks Bouw en Ontwikkeling B.V. wordt toegerekend.

4.9 Belastingen resultaat uit gewone bedrijfsuitoefening

De belasting wordt gebaseerd op het resultaat in de jaarrekening met inachtneming van de permanente verschillen tussen de winstberekening volgens de jaarrekening enerzijds en de fiscale winstberekening anderzijds. De berekening vindt plaats tegen het actuele belastingtarief. Het verschil met de op basis van de winstberekening verschuldigde belasting komt tot uitdrukking in de latente belastingvorderingen en -verplichtingen.

5. Financiële instrumenten en risicobeheersing

5.1 Valutarisico

Hendriks Bouw en Ontwikkeling B.V. is alleen werkzaam in Nederland en loopt geen valutarisico.

5.2 Renterisico

Hendriks Bouw en Ontwikkeling loopt renterisico over de rentedragende vorderingen en rentedragende langlopende en kortlopende schulden (waaronder schulden aan kredietinstellingen).

Voor vorderingen en schulden met variabele renteaftspraken loopt Hendriks Bouw en Ontwikkeling B.V. risico ten aanzien van toekomstige kasstromen; met betrekking tot vastrentende vorderingen en schulden loopt Hendriks Bouw en Ontwikkeling B.V. risico's over de reële waarde als gevolg van wijzigingen in de marktrente. Hendriks Bouw en Ontwikkeling B.V. maakt geen gebruik van financiële derivaten tot afdekking van het renterisico.

5.3 Liquiditeitsrisico

De totale kredietfaciliteit (lening, rekening courant financiering en bankgarantiefaciliteit) voor Hendriks Bouw en Ontwikkeling B.V. bedraagt per 31-12-2017 € 28,3 miljoen. Het gebruik hiervan per jaareinde 2017 is € 9,3 miljoen. Hiermee is er voldoende ruimte in de kredietfaciliteit. Aan de bank zijn voor de kredietfaciliteit per 31-12-2017 de volgende zekerheden verstrekt:

- recht van eerste hypotheek op grondposities tot € 13,2 miljoen,
- positieve/negatieve hypotheekverklaring op de overige grondposities,
- verpanding van bedrijfsuitrusting, voorraden, boekvorderingen en vorderingen uit aannemingsovereenkomsten,
- compte joint- en mede aansprakelijkheidsovereenkomst van alle dochtermaatschappijen,
- negative pledge / pari passu en cross default verklaring.

6. Materiele vaste activa

Het verloop van de materiële vaste activa in het verslagjaar is als volgt:

	Machines en Installaties	Bedrijfsge- bouwen en terreinen	Andere vaste Bedrijfs- Middelen	Totaal
	€	€	€	€
<i>Stand 1 januari</i>				
Aanschafwaarde	2.484.853	155.584	7.027.567	9.668.004
Correctie aanschafwaarde 1-1-2017	0	0	-541.128	-541.128
Herwaardering	345.100	0	0	345.100
Cumulatieve afschrijvingen	-1.997.658	-76.334	-4.443.872	-6.517.864
Correctie cumm. afschrijvingen 1-1-2017	0	0	541.128	541.128
	832.295	79.250	2.583.695	3.495.240
<i>Mutaties</i>				
Investeringsen	121.410	150.324	1.165.327	1.437.061
Desinvesteringen – aanschafwaarde	-2.183.720	0	-1.003.629	-3.187.349
Desinvesteringen – cum. afschrijvingen	1.754.745	0	801.056	2.555.801
Mutatie herwaardering	-287.652	0	0	-287.652
Afschrijvingen	-25.725	-24.013	-693.163	-742.901
	-620.942	126.311	269.591	-225.040
<i>Stand 31 december</i>				
Aanschafwaarde	422.544	305.908	6.648.137	7.376.589
Herwaardering	57.448	0	0	57.448
Cumulatieve afschrijvingen	-268.639	-100.346	-3.794.851	-4.163.837
	211.353	205.561	2.853.286	3.270.200

Gehanteerde afschrijvingspercentages van de aanschafwaarde: 5% tot 20%.

7. Financiële vaste activa

De samenstelling van de balanspost financiële vaste activa is als volgt:

	31-12-2017	31-12-2016
	€	€
Niet geconsolideerde deelnemingen	6.588.630	8.433.211
Latente belastingvorderingen	38.907	33.619
Overige langlopende vorderingen	441.548	572.970
	7.069.085	9.039.800

Alle vorderingen die in de financiële vaste activa zijn opgenomen hebben een resterende looptijd langer dan een jaar.

7.1 Niet geconsolideerde deelnemingen

Het verloop gedurende het verslagjaar is als volgt:

	Verkrij- gingsprijs	Belang	Stand 1 januari 2017	Desin- vestering /Investering / Deconsoli- datie	Resultaat	Correctie negatieve deel- neming	Stand 31 december 2017
	€		€	€	€		€
V.o.F Huurlingsedam, Oss	26.773	50%	4.533.482	2.440	57.873		4.593.795
Hertogbouw 3 C.V., Oss	113.445	21%	19.059	5.381	-5.381		19.059
V.o.F. Combinatie Hoessenbos, Oss	27.227	25%	93.142	-227.500	183.809		49.451
V.o.F. Klein Linden, Oss	22.689	50%	0	25.277	172.223	-104.513	92.987
V.o.F. Dorsveld, Geffen	250.000	50%	1.063.770	-1.378.162	241.604	72.788	0
V.o.F. Vleumingen-West, Gendt	8.500	33,3%	-1.053	28.500	-26		27.421
Combinatie Amstelhoev V.o.F., Oss	0	50%	0	3.691	-3.691		0
Park & People C.V. Oss	90.897	50%	623.457	7.317	11.526		642.300
Park & People Beheer B.V., Oss	3	50%	1.815	0	-579		1.236
Bouwcombinatie Talentencampus V.o.F., Oss	0	50%	0	68.649	12.810	-81.459	0
V.o.F. Doonheide Gemert, Geffen	50.000	50%	84.134	-92.181	38.966		30.919
V.o.F. Bouwontwikkeling Oss, Geffen	1.714.547	50%	1.890.405	-1.079.033	54.464		865.836
FC Oss Holding B.V.	265.626	14%	125.000	140.626	0	0	265.626
Bouwcombinatie Blaak 16 V.o.F., Oss	0	50%	0	725.000	-96.910	-628.090	0
Totaal			8.433.211	-1.769.995	666.688	-741.274	6.588.630

7.2 Latente belastingvorderingen

De latente belastingvorderingen hebben betrekking op compensabele verliezen.

	31-12-2017	31-12-2016
	€	€
Latente belastingvorderingen	38.907	33.619
Af: kortlopende deel	0	0
	38.907	33.619

7.3 Overige langlopende vorderingen

Het verloop gedurende het verslagjaar is als volgt:

	2017	2016
	€	€
Langlopende vorderingen 1 januari	572.970	310.159
Bij: kortlopende deel 1 januari	142.929	57.911
Nieuwe langlopende vorderingen	0	438.837
Aflossingen langlopende vorderingen	-142.929	-91.008
Saldo	572.970	715.899
Af: kortlopende deel 31 december	-131.422	-142.929
	441.548	572.970

8. Voorraden

De samenstelling van de balanspost voorraden is als volgt:

	31-12-2017	31-12-2016
	€	€
Onderhanden werken	1.583.680	1.946.315
Gronden en locaties in voorraad	15.049.257	18.150.606
Overige voorraden	21.788	31.097
	16.654.725	20.128.018

8.1 Onderhanden werken

	31-12-2017	31-12-2016
	€	€
Directe kosten	1.581.682	1.960.882
Algemene Kosten	18.588	56.381
Voorziening verlieslatende werken	-16.590	-70.948
	1.583.680	1.946.315

8.2 Gronden en locaties in voorraad

	31-12-2017	31-12-2016
	€	€
Noord-Brabant	10.966.711	14.081.612
Gelderland	4.017.546	4.003.994
Limburg	65.000	65.000
	15.049.257	18.150.606

Het bedrag van € 15.049.257 bestaat volledig uit eigen grondposities (ultimo 2016 eveneens volledig eigen grondposities). Circa de helft van de boekwaarde van de eigen grondposities heeft in beginsel een schatting dat de looptijd langer dan 5 jaar na balansdatum bestaat. Het risico op afwijkingen ten opzichte van beoordelingen en schattingen is in het algemeen groter bij voorraad gronden die nog niet in productie zijn genomen en zonder bestemmingsplan dan met een bestemmingplan, waarbij het risico op afwijkingen toeneemt naarmate het naar verwachting langer duurt voordat een begin wordt gemaakt met de ontwikkeling.

De meest recente taxatiewaarde (onderhands vrije verkoopwaarde in het economisch verkeer) van de eigen grondposities bedraagt circa € 16,8 miljoen (waarvan € 1,0 miljoen intern getaxeerd). Op deze gronden en locaties in voorraad is per 31-12-2017 € 13,2 miljoen hypothecaire zekerheid verstrekt ten behoeve van financieringsfaciliteiten.

8.3 Overige voorraden

	31-12-2017	31-12-2016
	€	€
Grond- en hulpstoffen	21.788	31.097

9. Onderhanden projecten

	31-12-2017	31-12-2016
	€	€
Directe kosten	26.884.317	86.082.008
Algemene Kosten	2.494.764	7.669.060
Kosten	29.379.081	93.751.068
Toegerekende winst	4.148.149	5.631.381
Voorziening voor verlieslatende werken	-1.346.281	-4.134.447
	32.180.949	95.248.002
Af: Gedeclareerde termijnen	-33.054.517	-98.924.962
	-873.568	-3.676.960

De totale onderhanden projecten hebben per 31-12-2017 een creditsaldo waardoor deze in de balans gepresenteerd worden onder de kortlopende schulden. In de onderhanden projecten per 31-12-2017 zijn projecten opgenomen met een debetsaldo van in totaal € 3.334.983.

10. Vorderingen

	31-12-2017	31-12-2016
	€	€
Handelsdebiteuren	4.934.717	6.680.020
Af: Voorziening voor mogelijke oninbaarheid	-40	-217.722
	4.934.677	6.462.298
Niet geconsolideerde deelnemingen	128.998	451.074
Gelieerde vennootschappen	580.103	1.304.879
Nog te ontvangen bonussen	422.274	312.292
Vooruitontvangen inkoopfacturen	460.675	694.873
Nog te factureren/nog te ontvangen bedragen	1.207.351	806.186
Overige vorderingen	415.703	469.645
	8.149.781	10.501.247

De rente per jaar over de vorderingen op gelieerde vennootschappen wordt als volgt berekend: 3-maands euribor per 1 januari van het verslagjaar (indien negatief dan 0,0%) + 2,0%. Aflossingen vinden plaats conform afspraken. Omtrent zekerheden is niets overeengekomen.

De reële waarde van de vorderingen benadert de boekwaarde, gegeven het kortlopende karakter van de vorderingen en het feit dat waar nodig voorzieningen voor oninbaarheid zijn gevormd.

11. Liquide middelen

De liquide middelen staan tot een bedrag van € 1.666.398 (31-12-2016: € 770.293) niet ter vrije beschikking. Dit betreft G-rekeningen.

12. Groepsvermogen

Het eigen vermogen wordt in de toelichting op de balans in de enkelvoudige jaarrekening nader toegelicht.

Het totaalresultaat bestaat uit het geconsolideerde nettoresultaat van € 1.391.932 en de volgende mutaties die rechtstreeks in het geconsolideerde eigen vermogen zijn verwerkt: mutatie herwaardering ad € 57.529; omzetting pensioenvoorziening in oudedagsverplichting ad € 352.256.

13. Aandeel derden in vermogen

	2017	2016
	€	€
Stand per 1 januari	90.000	90.000
Mutatie a.g.v. aankoop preferente aandelen Project Ontwikkelings Gronden III B.V. door Hendriks Bouw en Ontwikkeling B.V.	-90.000	0
Stand per 31 december	0	90.000

14. Voorzieningen

De samenstelling van de balanspost voorzieningen is als volgt:

	31-12-2017	31-12-2016
	€	€
Latente belastingverplichtingen	315.660	282.667
Pensioenverplichtingen	0	2.031.965
Toegezegde jubileumuitkeringen	176.300	184.800
Garantieverblijven	295.728	258.310
Deelnemingen	200.566	941.841
	988.254	3.699.583

14.1 Latente belastingverplichtingen

Voor belastbare tijdelijke verschillen tussen de commerciële (bedrijfseconomische) en fiscale waardering van materiële vaste activa, grondposities en de pensioenverplichtingen is een voorziening voor latente belastingverplichtingen gevormd. Het verloop van de latente belastingverplichtingen is als volgt:

	2017	2016
	€	€
Stand per 1 januari	282.667	557.024
Mutatie	32.993	-274.357
Stand per 31 december	315.660	282.667

14.2 Pensioenverplichtingen

De pensioenregeling van de directeur-grotaandeelhouder tot aan datum uitdiensttreding is in eigen beheer gehouden. Het verloop van de pensioenverplichtingen is als volgt:

	2017	2016
	€	€
Stand per 1 januari	2.031.965	1.769.752
Dotatie/vrijval	6.926	262.213
Omzetting in oudedagsverplichting	-2.038.891	0
Stand per 31 december	0	2.031.965

14.3 Toegezegde jubileumuitkeringen

De voorziening jubileumuitkeringen wordt opgenomen voor de verwachte uitkeringen gedurende het dienstverband. Het verloop van de toegezegde jubileumuitkeringen is als volgt:

	2017	2016
	€	€
Stand per 1 januari	184.800	178.800
Onttrekking	-26.692	-21.825
Dotatie/vrijval	18.192	27.825
Stand per 31 december	176.300	184.800

14.4 Garantieverplichtingen

Betreft een voorziening voor garantiekosten, ter zake van opgeleverde werken. Het verloop van de garantieverplichtingen is als volgt:

	2017	2016
	€	€
Stand per 1 januari	258.310	215.472
Onttrekking	-393.404	-173.159
Dotatie/vrijval	430.822	215.997
Stand per 31 december	295.728	258.310

14.5 Voorziening deelnemingen

	31-12-2017	31-12-2016
	€	€
V.o.F. Klein Linden, Oss	0	104.514
Bouwcombinatie Talentencampus V.o.F., Oss	0	81.459
Bouwcombinatie Blaak 16, V.o.F., Oss	127.778	755.868
V.o.F. Dorsveld, Geffen	72.788	0
	200.566	941.841

15. Langlopende schulden

Het verloop gedurende het verslagjaar is als volgt:

	2017	2016
	€	€
Langlopende schulden 1 januari	5.931.250	6.162.940
Bij: kortlopende deel 1 januari	325.000	337.060
Nieuwe langlopende schuld oudedagsverplichting	1.686.635	0
Aflossingen langlopende schulden	-325.000	-243.750
Saldo	7.617.885	6.256.250
Af: kortlopende deel 31 december	-325.000	-325.000
	7.292.885	5.931.250

In de langlopende schulden is een lening opgenomen van Hendriks Bouw en Ontwikkeling B.V. bij haar huisbankier van € 5.606.250. De lening heeft een variabele rente met een vaste opslag en een resterende looptijd van 8 jaar.

Ultimo 2017 is de pensioenvoorziening van de directeur-grotoaandehouder omgezet in een oudedagsverplichting. Deze oudedagsverplichting bedraagt ultimo 2017 € 1.686.635 en is opgenomen onder de langlopende schulden.

Van de langlopende schuld per 31-12-2017 is € 5.667.885 langer dan 5 jaar.

Totale kredietfaciliteit

De totale kredietfaciliteit (lening, rekening courant financiering en bankgarantiefaciliteit) voor Hendriks Bouw en Ontwikkeling B.V. bedraagt per 31-12-2017 € 28,3 miljoen. Het gebruik hiervan per jaareinde 2017 is € 9,3 miljoen. Hiermee is er voldoende ruimte in de kredietfaciliteit. Aan de bank zijn voor de kredietfaciliteit per 31-12-2017 de volgende zekerheden verstrekt:

- recht van eerste hypotheek op grondposities tot € 13,2 miljoen,
- positieve/negatieve hypotheekverklaring op de overige grondposities,
- verpanding van bedrijfsuitrusting, voorraden, boekvorderingen en vorderingen uit aannemingsovereenkomsten,
- compte joint- en mede aansprakelijkheidsovereenkomst van alle dochtermaatschappijen,
- negative pledge / pari passu en cross default verklaring.

16. Kortlopende schulden

	31-12-2017	31-12-2016
	€	€
Handelscrediteuren	6.003.002	8.709.076
Schulden aan kredietinstellingen	1.675.431	1.399.767
Vennootschapsbelasting	371.853	214.924
Omzetbelasting	894.587	2.040.593
Loonheffing	923.132	819.348
Premies sociale verzekeringen	87.699	94.956
Lonen en salarissen	636.236	501.813
Vakantietoelage, -dagen en roostervrije dagen	772.580	959.623
Onderhanden projecten	873.568	3.676.960
Te betalen inzake opgeleverde werken	576.966	249.963
Niet geconsolideerde deelnemingen	150.813	0
Overige schulden	1.026.306	814.899
	13.992.173	19.481.922

De reële waarde van de kortlopende schulden benadert de boekwaarde vanwege het kortlopende karakter. In de schulden aan kredietinstellingen is begrepen de aflossingsverplichting op de langlopende schuld aan de bank voor de komende 12 maanden.

17. Niet uit de balans blijvende rechten en verplichtingen

Ultimo 2017 zijn bankgaranties verstrekt voor in totaal € 3.169.096 (2016: € 7.046.984). Daarnaast zijn ultimo 2017 voor in totaal € 3,1 miljoen (2016: € 3,3 miljoen) aan concerngaranties verstrekt.

De huurverplichtingen bedragen voor het jaar 2018 totaal € 1,0 miljoen (2017: € 1,0 miljoen).

Bij de verwerving van een aantal grondposities zijn voorwaardelijke verplichtingen aangegaan die in de toekomst kunnen leiden tot aanvullende betalingen: per 31-12-2017 € 5,8 miljoen (31-12-2016: € 5,9 miljoen) uit hoofde van nabetalingen op reeds verworven posities en € 0 (31-12-2016: € 0,3 miljoen) op nog af te nemen grondposities.

Er is sprake van een fiscale eenheid voor vennootschapsbelasting / omzetbelasting voor alle geconsolideerde groepsmaatschappijen, exclusief Project Ontwikkelings Gronden III B.V., Schrijvers Groep B.V., Schrijvers Elektrotechniek B.V., Schrijvers Beveiliging & Telematica B.V. en Schrijvers Quality B.V.. Op grond van de Invorderingswet zijn de groepsmaatschappijen ieder hoofdelijk aansprakelijk voor de verschuldigde belasting van de fiscale eenheid.

Hendriks Bouw en Ontwikkeling B.V. kan o.g.v. diverse wettelijke bepalingen inzake inlenersaansprakelijkheid hoofdelijk aansprakelijk worden gesteld voor door haar uitleners niet afgedragen premies op grond van werknemers- en volksverzekeringen en van loon- en omzetbelasting bij uitbesteden van werk respectievelijk inlenen van arbeidskrachten. Door de directie wordt hiervoor geen voorziening noodzakelijk geacht, gezien de door haar getroffen maatregelen om de omvang van dit risico te beperken en aangezien er bij het opmaken van deze jaarrekening geen aansprakelijkheidsstelling bekend is of wordt verwacht.

18. Som van de bedrijfsopbrengsten en activiteitsniveau

De som van de bedrijfsopbrengsten betreft het in het verslagjaar verrichte werk bestemd voor derden en is een maatstaf voor de bedrijfsdrukke. Een maatstaf die de bedrijfsdrukke nog beter tot uitdrukking brengt is het activiteitsniveau. Het activiteitsniveau bestaat uit de som van de bedrijfsopbrengsten voor aftrek van intercompany productie en de productie uit samenwerkingen. Onderstaand overzicht geeft een inzicht in beide bedoelde begrippen.

	2017		2016	
	€	€	€	€
Projectontwikkeling				
Hendriks Projectontwikkeling	39.607.476		34.603.575	
Samenwerkingen:				
Hertogbouw 3 C.V.	0		79.962	
V.o.F. Boekel	0		65.855	
V.o.F. Dorsveld	1.883.723		1.735.642	
V.o.F. Bouwontwikkeling Oss	502.087		0	
V.o.F. Hoessenbos	283.534		247.440	
V.o.F. Huurlingsedam	0		150.728	
V.o.F. Klein Linden	2.094.778		1.961.123	
Park & People C.V.	114.551		737.339	
Park & People Beheer B.V.	1.250		1.250	
V.o.F. Doonheide	583.313		973.656	
		45.070.711		40.556.570
Bouwbedrijven				
Hendriks Bouwbedrijven	42.758.321		69.983.751	
Samenwerkingen:				
Bouwcomb. Talentencampus V.o.F.	0		2.694.966	
Bouwcomb. Blaak 16 V.o.F.	6.290.913		4.318.393	
		49.049.233		76.997.110
Schrijvers Technische Installaties		14.956.199		18.989.194
Activiteitsniveau		109.076.143		136.542.874
Af: productie intercompany/samenwerk.		-49.517.135		-48.800.468
Bij: Overige bedrijfsopbrengsten		178.107		0
Som van de bedrijfsopbrengsten		59.737.115		87.742.406

Som van de bedrijfsopbrengsten

	2017		2016	
	€	€	€	€
Projectontwikkeling	39.607.476		34.603.575	
Bouwbedrijven	42.758.321		69.983.751	
Installatiebedrijven	14.956.199		18.989.194	
Geconsolideerd activiteitsniveau		97.321.996		123.576.520
Af: Intercompany groepsproductie		-37.762.988		-35.834.114
Bij: Overige bedrijfsopbrengsten		178.107		0
Som van de bedrijfsopbrengsten		59.737.115		87.742.406

De netto omzet 2017 is volledig gerealiseerd in Nederland en kan als volgt worden uitgesplitst per marktsegment:

	Netto omzet 2017	Netto omzet 2016
	€	€
Woningbouw	45.859.538	46.369.923
Utiliteitsbouw	4.384.975	29.605.797
Onderhoud/renovatie	9.677.129	14.888.138
	59.921.642	90.863.858

19. Lonen en salarissen

	2017	2016
	€	€
Lonen en salarissen	15.657.076	14.141.096
Sociale lasten	1.829.302	1.795.231
Pensioenlasten	1.103.318	1.350.628
Overige personeelskosten	1.097.062	714.477
	19.686.758	18.001.432

Gemiddeld aantal werknemers

Het aantal werknemers in dienst van de groep bedroeg in 2017 gemiddeld 218 (2016: 216). Per ultimo 2017 bedraagt het aantal FTE's 200, verdeeld in 108 UTA en 92 CAO (2016: 209, verdeeld in 80 UTA en 129 CAO).

20. Afschrijvingen op materiële vaste activa

	2017	2016
	€	€
Afschrijvingen op materiële vaste activa	742.901	644.480
Resultaat bij verkoop	-276.980	-196.808
	465.921	447.672

21. Overige bedrijfskosten

	2017	2016
	€	€
Huisvestingskosten	1.079.136	1.060.644
Exploitatiekosten	113.912	83.159
Verkoopkosten	265.120	185.789
Kantoorkosten	1.072.678	1.091.224
Algemene kosten	1.142.121	1.187.859
	3.672.967	3.608.675

22. Belastingen resultaat uit gewone bedrijfsuitoefening

	2017	2016
	€	€
Fiscale eenheid Hendriks Bouw en Ontwikkeling B.V.	534.449	363.969
Fiscale eenheid Schrijvers Groep B.V.	1.850	26.545
Aanpassing latente belastingvorderingen/-verplichtingen	85.235	16.268
	621.534	406.782

Het toepasselijke VPB-tarief voor 2017 is het nominale tarief van 25%. Het effectieve VPB-tarief voor 2017 bedraagt 30,9%. Deze afwijking wordt hoofdzakelijk veroorzaakt door een fiscaal hoger resultaat op de verkoop van materieel.

ENKELVOUDIGE JAARREKENING

Balans per 31 december 2017

(na resultaatbestemming)

	Ref.	31-12-2017		31-12-2016	
		€	€	€	€
ACTIVA					
Vaste activa					
Financiële vaste activa	24.		15.169.802		12.440.945
Vlottende activa					
Vorderingen	25.	3.221.975		11.576.847	
Liquide middelen	26.	3.000.426		3.000.426	
			6.222.401		14.577.273
			21.392.203		27.018.218
PASSIVA					
Eigen vermogen					
Geplaatst kapitaal	27.1	1.070.921		1.070.921	
Agio reserve	27.2	952.222		2.952.222	
Herwaarderingsreserve	27.3	45.959		276.080	
Wettelijke reserve deelneming	27.4	1.466.769		1.491.171	
Overige reserves	27.5	13.801.952		11.456.377	
			17.337.823		17.246.771
Voorzieningen	28.		1.877.397		1.220.144
Kortlopende schulden	29.		2.176.983		8.551.303
			21.392.203		27.018.218

Winst- en verliesrekening over 2017

	2017	2016
	€	€
<i>Resultaten van groepsmaatschappijen na belasting</i>	1.662.343	557.438
<i>Overige baten en lasten na belasting</i>	<u>18.923</u>	<u>210.567</u>
<i>Resultaat na belasting</i>	1.681.266	768.005

Toelichting op de balans en winst- en verliesrekening

23. Algemene toelichting

De enkelvoudige jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen van Titel 9 Boek 2 BW en de stellige uitspraken van de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving, uitgegeven door de Raad voor de Jaarverslaggeving.

De grondslagen van waardering en van resultaatbepaling voor de enkelvoudige jaarrekening en de geconsolideerde jaarrekening zijn gelijk.

Voor de grondslagen van de waardering van activa en passiva en voor de bepaling van het resultaat wordt verwezen naar de toelichting op de geconsolideerde balans en winst-en-verliesrekening.

24. Financiële vaste activa

24.1 Deelnemingen

Het verloop gedurende het verslagjaar is als volgt:

	Verkrij- gingsprijs	Be- lang	Stand 1 januari 2017	Resultaat	Overige mutaties	Correctie negatieve deelneming	Stand 31 december 2017
	€		€	€	€		€
Hendriks Facilitair Bedrijf B.V.	18.151	100%	0	-248.079	-	248.079	0
Hendriks Bouwbedrijf Oss B.V.	453.780	100%	2.726.407	287.071	57.529		3.071.007
Hendriks Bouwbedrijf 's-Hertogenbosch B.V.	226.890	100%	32.032	475	-		32.507
Hendriks Onderhoud en Beheer B.V.	18.000	100%	1.209.334	87.114	-		1.296.448
Schrijvers Technische Installaties B.V.	45.378	100%	0	-318.650	-	318.650	0
Hendriks Beton B.V.	45.378	100%	352.124	3.550	-		355.674
Hendriks Projectontwikkeling B.V.	18.151	100%	4.705.219	1.433.148	-		6.138.367
Hendriks Projektontwikkeling II B.V.	18.151	100%	1.886.283	153.851	-		2.040.134
Hendriks Projektontwikkeling III B.V.	18.151	100%	0	0	-		0
Project Ontwikkelings Gronden I B.V.	18.151	100%	0	0	-		0
Project Ontwikkelings Gronden II B.V.	18.000	100%	0	0	-		0
Project Ontwikkelings Gronden III B.V.	226.890	100%	1.035.567	63.296	442.256		1.541.119
Schrijvers Groep B.V.	1	100%	493.979	200.567	-		694.546
			12.440.945	1.662.343	499.785	566.729	15.169.802

De specificatie van de kolom overige mutaties is als volgt:

	Netto mutatie herwaar- derings- reserve	Aankoop	Omzetting pensioenv. in ODV	Totaal
	€	€	€	
Hendriks Bouwbedrijf Oss B.V.	57.529	-	-	57.529
Project Ontwikkelings Gronden III B.V.	-	90.000	352.256	442.256
	57.529	90.000	352.256	499.785

25. Vorderingen

	31-12-2017	31-12-2016
	€	€
Dochtermaatschappijen:		
Hendriks Facilitair Bedrijf B.V.	1.568.716	0
Hendriks Bouwbedrijf Den Bosch B.V.	164	578
Hendriks Onderhoud en Beheer B.V.	0	362.459
Hendriks Projectontwikkeling B.V.	1.536.555	9.951.863
Hendriks Projektontwikkeling II B.V.	30.273	
Hendriks Projektontwikkeling III B.V.	0	95.576
Hendriks Beton B.V.	2.302	111.926
Project Ontwikkelings Gronden I B.V.	0	307.213
Project Ontwikkelings Gronden II B.V.	83.945	745.244
Project Ontwikkelings Gronden III B.V.	20	1.988
	3.221.975	11.576.847

De rente per jaar over de vorderingen op gelieerde vennootschappen wordt als volgt berekend: 3-maands euribor per 1 januari van het verslagjaar (indien negatief dan 0,0%) + 2,0%. Aflossingen vinden plaats conform afspraken. Omtrent zekerheden is niets overeengekomen.

De reële waarde van de vorderingen benadert de boekwaarde, gegeven het kortlopende karakter van de vorderingen.

26. Liquide middelen

De liquide middelen staan ter vrije beschikking.

27. Eigen vermogen

27.1 Geplaatst kapitaal

		31-12-2017	31-12-2016
		€	€
Maatschappelijk aandelenkapitaal	5.000 aandelen	2.268.901	2.268.901
Aandelen in portefeuille	2.640 aandelen	1.197.980	1.197.980
	2.360 aandelen	1.070.921	1.070.921

27.2 Agioreserve

	2017	2016
	€	€
Stand per 1 januari	2.952.222	2.952.222
Agio-uitkering	-2.000.000	0
Stand per 31 december	952.222	2.952.222

27.3 Herwaarderingsreserve

	2017	2016
	€	€
Stand per 1 januari	276.080	952.837
Mutatie herwaardering materiële vaste activa	0	-469.894
Realisatie herwaardering bij verkoop activa	-230.121	-206.863
Stand per 31 december	45.959	276.080

Betreft de netto herwaardering van de materiële vaste activa categorie materieel bij de dochtermaatschappij Hendriks Bouwbedrijf Oss B.V..

27.4 Wettelijke reserve deelneming

	2017	2016
	€	€
Stand per 1 januari	1.491.171	1.955.649
Toevoeging/onttrekking	-24.402	-464.478
Stand per 31 december	1.466.769	1.491.171

27.5 Overige reserves

	2017	2016
	€	€
Stand per 1 januari	11.456.377	9.054.549
Bij: Uit resultaatvoorstel	1.681.266	768.005
Bij: Mutatie wettelijke reserve deelneming	24.402	464.478
Bij: Realisatie herwaardering bij verkoop activa	287.651	280.363
Bij: Omzetting pensioenvoorziening in oudedagsverplichting	352.256	0
Bij: Correctie deelnemingen met negatieve waarde	0	2.388.887
Af: Dividenduitkering	0	-1.499.905
Stand per 31 december	13.801.952	11.456.377

27.6 Verschillen in het eigen vermogen en het resultaat tussen de enkelvoudige en geconsolideerde jaarrekening

Het verschil tussen het enkelvoudige en geconsolideerde eigen vermogen is als volgt:

	2017	2016
	€	€
Eigen vermogen volgens geconsolideerde jaarrekening	14.551.958	14.743.942
Bij: negatieve deelnemingen waar geen voorziening voor is gevormd	2.785.865	2.496.529
Eigen vermogen volgens enkelvoudige jaarrekening	17.337.823	17.240.471

De negatieve deelnemingen waar geen voorziening voor wordt gevormd betreffen Hendriks Projektontwikkeling III B.V., Project Ontwikkelings Gronden I B.V. en Project Ontwikkelings Gronden II B.V..

Het verschil tussen het enkelvoudige en geconsolideerde resultaat is als volgt:

	2017	2016
	€	€
Resultaat volgens geconsolideerde jaarrekening	1.391.932	660.363
Bij: correctie negatief resultaat Project Ontwikkelings Gronden I B.V.	99.578	107.642
Bij: correctie negatief resultaat Hendriks Projektontwikkeling III B.V.	331.800	0
Af: correctie positief resultaat Project Ontwikkelings Gronden II B.V.	-142.044	0
Resultaat volgens enkelvoudige jaarrekening	1.681.266	768.005

28. Voorzieningen

De samenstelling van de balanspost voorzieningen is als volgt:

	31-12-2017	31-12-2016
	€	€
Latente belastingverplichtingen	304.170	213.647
Deelnemingen	1.573.227	1.006.497
	1.877.397	1.220.144

28.1 Latente belastingverplichtingen

Voor belastbare tijdelijke verschillen tussen de commerciële (bedrijfseconomische) en fiscale waardering is een voorziening voor latente belastingverplichtingen gevormd. Het verloop van de latente belastingverplichtingen is als volgt:

	2017	2016
	€	€
Stand per 1 januari	213.647	296.916
Mutatie	90.523	-83.269
Stand per 31 december	304.170	213.647

28.2 Voorziening deelnemingen

	31-12-2017	31-12-2016
	€	€
Hendriks Facilitair Bedrijf B.V., Oss	371.622	123.542
Schrijvers Technische Installaties B.V., Oss	1.201.605	882.955
	1.573.227	1.006.497

29. Kortlopende schulden

	31-12-2017	31-12-2016
	€	€
Dochtermaatschappijen:		
Hendriks Bouwbedrijf Oss B.V.	34.675	35.116
Hendriks Onderhoud en Beheer B.V.	18.932	0
Schrijvers Technische Installaties B.V.	116.109	2.569.683
Schrijvers Groep B.V.	295.921	304.230
Hendriks Projektontwikkeling II B.V.	0	2.101.221
Hendriks Projectontwikkeling III B.V.	110.751	0
Project Ontwikkelings Gronden I B.V.	30.362	0
Hendriks Facilitair Bedrijf B.V.	0	892.661
	606.750	5.902.911
Crediteuren	9.075	10.265
Vennootschapsbelasting	390.003	188.379
Omzetbelasting	1.171.155	2.448.475
Overige schulden	0	1.273
	2.176.983	8.551.303

De reële waarde van de kortlopende schulden benadert de boekwaarde vanwege het kortlopende karakter.

30. Niet uit de balans blijvende verplichtingen

Hendriks Bouw en Ontwikkeling B.V. heeft zich ingevolge artikel 403 lid 1 sub f boek 2 BW hoofdelijk aansprakelijk gesteld voor de uit rechtshandelingen van de onderstaande groepsmaatschappijen voortvloeiende schulden:

Hendriks Bouwbedrijf Oss B.V.
Hendriks Bouwbedrijf 's-Hertogenbosch B.V.
Hendriks Onderhoud en Beheer B.V.
Schrijvers Technische Installaties B.V.
Hendriks Facilitair Bedrijf B.V.

Hendriks Bouw en Ontwikkeling B.V. vormt met haar dochterondernemingen, exclusief Project Ontwikkelings Gronden III B.V. en Schrijvers Groep B.V. een fiscale eenheid voor de vennootschapsbelasting / omzetbelasting en staat aan het hoofd hiervan. Op grond van de Invorderingswet zijn de vennootschap en de met haar gevoegde dochterondernemingen ieder hoofdelijk aansprakelijk voor de verschuldigde belasting van de fiscale eenheid.

Vooruitlopend op het daartoe te nemen besluit door de Algemene Vergadering van Aandeelhouders is de winst na belasting, groot € 1.681.266 toegevoegd aan de overige reserves.

31. Honoraria accountant

De volgende honoraria van Govers Accountants/Adviseurs zijn ten laste gebracht van de onderneming en haar dochtermaatschappijen, een en ander zoals bedoeld in artikel 2:382a BW.

	2017	2016
	€	€
Controle van de jaarrekening	31.344	45.784
Andere controleopdrachten	5.146	935
Adviesdiensten op fiscaal terrein	-	137
Andere niet-controlediensten	-	-
	36.490	46.856

De hierboven weergegeven honoraria zijn op basis van daadwerkelijk verantwoorde facturen.

32. Winst- en verliesrekening (toepassing artikel 2:402 BW)

Aangezien de winst-en-verliesrekening over 2017 van Hendriks Bouw en Ontwikkeling B.V. in de geconsolideerde jaarrekening is verwerkt, is (in de enkelvoudige jaarrekening) volstaan met weergave van een beknopte winst-en-verliesrekening in overeenstemming met artikel 2:402 BW.

33. Gemiddeld aantal werknemers

Gedurende het jaar 2017 waren geen werknemers in dienst op basis van een volledig dienstverband (2016: 0).

34. Bezoldiging bestuurders

Aangezien de bezoldiging herleidt kan worden tot één enkele natuurlijke persoon wordt gebruik gemaakt van de vrijstellingsregeling conform artikel 2:383 lid 1 BW.

Oss, 25 mei 2018

Namens de directie,

L.J.M. Hendriks

OVERIGE GEGEVENS

Statutaire bepalingen inzake de winstbestemming

1. Volgens artikel 20 van de statuten staat de winst ter beschikking van de aandeelhouders.
2. De vennootschap kan aan de aandeelhouders en andere gerechtigden tot de voor uitkering vatbare winst slechts uitkeringen doen voor zover het eigen vermogen groter is dan het gestorte en opgevraagde deel van het kapitaal vermeerderd met de reserves die krachtens de wet moeten worden aangehouden.
3. Uitkering van de winst geschiedt na de vaststelling van de jaarrekening waaruit blijkt dat zij geoorloofd is.
4. Bij de berekening van de winstverdeling tellen de aandelen die de vennootschap in haar eigen kapitaal houdt niet mede, tenzij deze aandelen belast zijn met een vruchtgebruik of daarvan met medewerking van de vennootschap certificaten zijn uitgegeven.
5. Aandelen waarvan de vennootschap certificaten houdt of waarop de vennootschap een beperkt recht heeft op grond waarvan zij gerechtigd is tot de winstuitkering tellen eveneens niet mee in de berekening van de winstverdeling
6. De vennootschap mag tussentijds slechts uitkeringen doen, indien aan het vereiste van het tweede lid is voldaan.

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: de directie en aandeelhouders van Hendriks Bouw en Ontwikkeling B.V.

A. Verklaring over de in het rapport opgenomen jaarrekening 2017

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2017 van Hendriks Bouw en Ontwikkeling B.V. te Oss gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in dit rapport opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Hendriks Bouw en Ontwikkeling B.V. per 31 december 2017 en van het resultaat over 2017 in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

De jaarrekening bestaat uit:

- de geconsolideerde en enkelvoudige balans per 31 december 2017;
- de geconsolideerde en enkelvoudige winst-en-verliesrekening over 2017; en
- de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van Hendriks Bouw en Ontwikkeling B.V. zoals vereist in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

B. Verklaring over de in het rapport opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het rapport andere informatie, die bestaat uit:

- het bestuursverslag;
- de overige gegevens.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van het bestuursverslag en de overige gegevens in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

C. Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de onderneming in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de vennootschap te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is.

Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de onderneming haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen.

Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van Hendriks Bouw en Ontwikkeling B.V.;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de onderneming haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of

omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een onderneming haar continuïteit niet langer kan handhaven;

- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met de met governance belaste personen onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Eindhoven, 25 mei 2018
Govers Accountants / Adviseurs

Was getekend,
C.C.J. Castelijns MSc RA

Assurancekenmerk: 2018CA160